

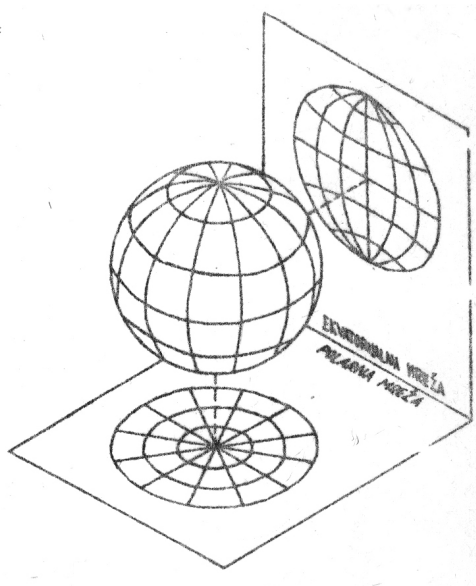
Položajna lopta

Za prikazivanje elemenata pada /pravih lineara/ i ravni /planara/ služi položajna lopta.

Zamislimo loptu na kojoj su nacrtani meridijani i paralele, presečenu horizontalnom ravni u kojoj su radi orijentacije definisani određeni pravci /npr. Geografski pravci/. Pravu ili ravan možemo translatorno, bez promene elemenata pada, dovesti u centar lopte. Prave će svojim prodorom kroz periferiju lopte, a ravni svojim trasama na periferiji lopte u potpunosti odrediti svoj prostorni položaj. Ovu zamišljenu loptu nazivamo položajna lopta. Njena gornja i donja hemisfera su ogledalno simetrične, pa je za prikazivanje lineara i planara dovoljna jedna hemisfera /položajna polulopta/.

Pošto je lopta kriva površina, nepogodna je za praktično rukovanje. Zbog toga se upotrebljava njena projekcija na jednu ravan. Da bi se ta projekcija mogla koristiti i za statistička ispitivanja gustine podataka, koristi se ekvivalentna projekcija lopte, kod koje su sačuvane razmere površina /za razliku od konformne projekcije, u kojoj su sačuvani oblici slika ali se razmere menjaju po poluprečniku projekcije/. To je Lambertova ekvivalentna projekcija; pošto ju je u geologiju uveo W. Schmidt naziva se Šmitova mreža.

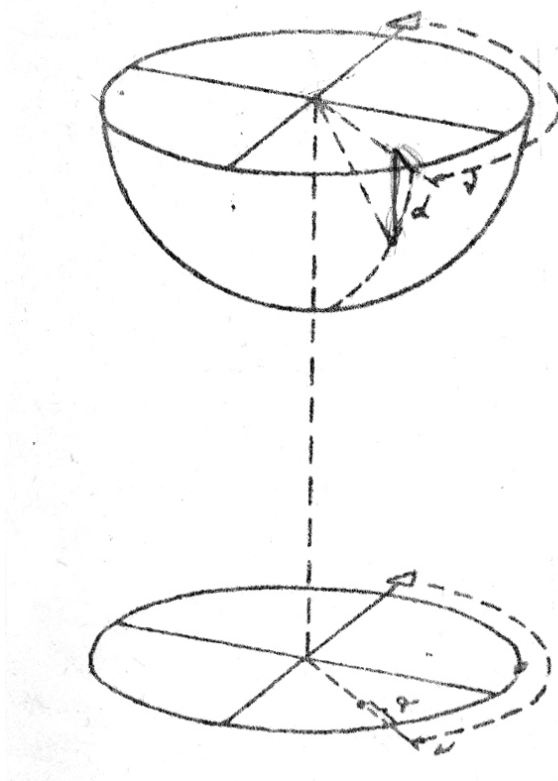
Sistem meridijana i paralela se na položajno polulopti može postaviti tako, da su polovi na periferiji, ili da je pol u sredini projektovane slike. U prvom slučaju se projektovana slika polulopte zove ekvatorijalna mreža /pošto se tačka, najbliža projekcijskoj ravni, nalazi na ekvatoru/, u drugom slučaju se zove polarna mreža /pošto je projekcijskoj ravni najbliži pol/. Vidi sliku 6.

Sl. 6 - Ekvatorijalna i polarna mreža kao projekcije projekcije lopte.

Prava na položajnoj lopti

Prava je u prostoru određena svojim elementima pada, a na položajnoj lopti svojim prodorom kroz omotač lopte, koji se zove pol prave. Kao što pokazuje slika 7, pol prave se na mreži nalazi na poluprečniku koji ima azimut pada prave, i to na rastojanju od periferije koje odgovara padnom padnom uglu prave.

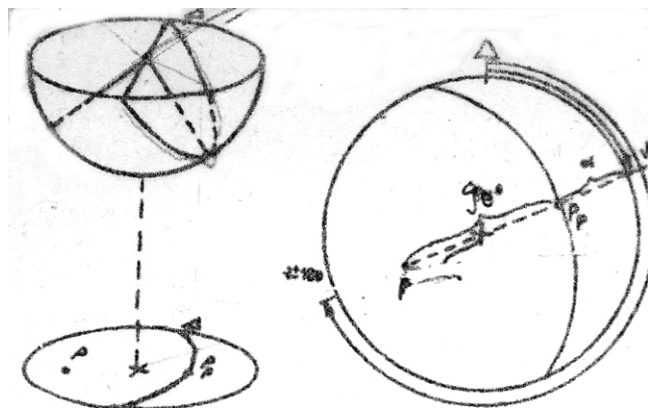
Sl. 7 – Prava na položajnoj lopti

Polovi horizontalnih pravanalaze se na periferiji dijagrama, i ima ih dva, pošto se oba vide na donjoj hemisferi; crta se, međutim, samo jedan da bi svaka prava bila obeležena samo jednim polom. Pol vertikalne prave nalazi se u centru dijagrama.

Pol prave se nanosi na polarnoj mreži. Na mrežu se postavi komad providne hartije /ili celuloida/, koji se naziva oleata, i na njemu se obeleži periferijski krug dijagrama, krst u centru dijagrama i sever /strelicom čiji kraj ulazi na dijagram, a smer je obeležen velikim trouglom/. Oleata se postavi na mrežu tako da joj se centar poklopi sa centrom mreže, a oznaka za sever sa nultim podeokom /severom/ mreže. Pol prave se označi na poluprečniku koji ima azimut pada prave, kao tačka koja je za vrednost padnog ugla udaljena od periferije dijagrama.

Ravan na položajnoj lopti

Ravan se može prikazati /1/ polom svoje padne prave, /2/ svojom trasom na omotaču lopte i /3/ polom normale na ravan, podignute u centar lopte /sl.8/.

Sl. 8 – Ravan na položajnoj lopti

/1/ Pol padne prave određuje ravan, ukoliko ona nije horizontalna /jer onda nema padnu pravu/ ili vertikalna /jer sve vertikalne ravni imaju istu padnu pravu/. Nanosi se kao svaka druga ravan.

/2/ Trasa ravni je veliki krug, po kojem ravn seče omotač lopte. Konstruiše se na taj način što se prvo /na položajnoj mreži/ nanese pol padne prave. Zatim se oleata prebaci na ekvatorijalnu mrežu, rotira oko centra dok pol padne prave ne padne na istočni ili zapadni poluprečnik, i izvuče meridijan koji prolazi kroz pol padne prave. Trasa trasa horizontalne ravni poklapa se sa periferijskim krugom dijagrama, a trasa vertikalne ravni predstavlja pravu pravu koja prolazi kroz centar dijagrama.

/3/ Pol ravni je ustvari pol normale, koja je na ravan postavljena u centru položajne lopte. Pošto normala zaklapa sa padnom pravom ugao od 90° , a nalazi se u vertikalnoj ravni upravnoj na pružanje ravni, njen pol se mora nalaziti na istom prečniku /ali suprotnom poluprečniku/ na kojem je i pol padne prave, i udaljen je za 90° /mereno po prečniku/ od pola padne prave. To znači da se pol ravnimože naći, kada se pol padne pravepostavi na istočni ili zapadni poluprečnik, i odbroji 90° po svom prečniku preko centra. Pošto se pol ravnin nalazi na popluprečniku čiji se azimut razlikuje za 180° od azimuta pada ravni, najlakši način nanošenja je sledeći: oleata se okrene za 180° oko centra, tako da joj oznaka za sever ležina podeoku koji na mreži označava jug; na taj način je vrednost svih azimuta izmenjena za 180° . Pol ravnin se nanosi na poluprečniku koji odgovara azimutu pada ravni, kao tačka koja je od centra dijagrama udaljena za vrednost padnog ugla. Kada se oleata vrati u početni položaj, pol leži

na svom mestu. Pol horizontalne ravni nalazi se u centrudijagrama, a pol vertikalne ravni na periferiji /na podeoku čija se vrednost razlikuje za 90° od azimuta pružanja ravni/.